

บทที่ 4

บริบทชุมชนและสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย

จากการดำเนินงานโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก กรณีศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชยด้วยป่าเสมียดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน ตลอดระยะเวลา 12 เดือน ผลการดำเนินงานได้นำมาสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังต่อไปนี้ บริบทชุมชน

4.1 บริบทชุมชนบางกะไชย

4.1.1 สภาพทางกายภาพ

4.1.2 สภาพสังคม

4.1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

4.2 บริบทชุมชนจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่และสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย

4.2.1 การสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่ถึงสาเหตุการลดลงของป่าชายเลน

4.2.2 การลดลงของป่าชายเลนสาเหตุจากการทำนาเกลือ

4.2.3 การลดลงของป่าชายเลนสาเหตุจากการกัดเซาะพังของชายฝั่งรอบอ่าวบาง

กะไชย

4.1 บริบทชุมชนบางกะไชย

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประจำปี 2554 – 2558 (2554 : ออนไลน์) ได้นำเสนอข้อมูลบริบทชุมชนตำบลบางกะไชย ดังนี้

4.1.1. สภาพทางกายภาพของตำบลบางกะไชย

1. สถานที่ตั้ง อาณาเขต

ตำบลบางกะไชยตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 12 องศา 32 ลิปดา 33 พิลิปดาเหนือ ลองติจูด ที่ 101 องศา 58 ลิปดา 38 พิลิปดาตะวันออก - เส้นละติจูดที่ 12 องศา 28 ลิปดา 13 พิลิปดาเหนือลองติจูดที่ 102 องศา 3 ลิปดา 38 พิลิปดาตะวันออกและเส้นละติจูดที่ 12 องศา 27 ลิปดา 35 พิลิปดาเหนือลองติจูดที่ 102 องศา 1 ลิปดา 29 พิลิปดาตะวันออก - เส้นละติจูดที่ 12 องศา 33 ลิปดา 2 พิลิปดาเหนือลองติจูดที่ 102 องศา 0 ลิปดา 28 พิลิปดาตะวันออกมีน้ำล้อมรอบ 3 ด้านและส่วนที่เป็นเกาะอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 4 กิโลเมตรโดยทิศเหนือติดต่อกับตะกาดเจ้า อำเภอกำแพงแสน ตำบลบางกะจะและ ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยมีแม่น้ำบางแฉลบและแม่น้ำจันทบุรี กั้นเขตตำบลทิศใต้ติดอ่าวไทย (อ่าวบางกะไชย) ทิศตะวันออกติดตำบลปากน้ำแหลมสิงห์และตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี โดยมีแม่น้ำจันทบุรีกั้นเขตตำบล

ทิศตะวันตกติดบ้านวังวน ตำบลตะกาดเจ้า อำเภอน้ำใหม่ จังหวัดจันทบุรี ตำบลบางกะไชยอยู่ห่าง อำเภอสระใครระยะทางโดยประมาณ 2 กิโลเมตรห่างจาก จังหวัดจันทบุรี 25 กิโลเมตร โดยประมาณ การเดินทางสู่ตำบลบางกะไชยสามารถเดินทางได้สามเส้นทางดังนี้ เส้นทางแรกจาก อำเภอเมืองจันทบุรีใช้ถนนพระยาตรังเข้าสู่อำเภอน้ำใหม่และจากอำเภอน้ำใหม่ ใช้ถนนท่าใหม่ – สวัสดิชัย (ทางหลวงชนบทจก6001) เส้นทางที่สองจากแยกถนนสุขุมวิท (จันทบุรี-ตราด)บริเวณตำบล พลับใช้ถนนพลับ แหล่มสิงห์ (ทางหลวงแผ่นดิน3149) เข้าสู่อำเภอสระใครข้ามสะพานแหลมสิงห์ (สะพานตากสินมหาราช) เส้นทางที่สามจากแยกถนนสุขุมวิท (กรุงเทพฯ- จันทบุรี) บริเวณ ตำบลปากน้ำประแสร์อำเภอสระใครจังหวัดระยองใช้ถนนท่องเที่ยวเลียบริมชายฝั่งทะเล (ทางหลวงชนบท จก4002) จนถึงอำเภอสระใครเนื้อที่โดยประมาณ 29.8 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 18,627 ไร่

2. ภูมิประเทศ

ภูมิประเทศทางบก พื้นที่ตำบลบางกะไชยมีทั้งสิ้น 29.8 ตารางกิโลเมตรหรือ 18,625 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล ซึ่งพื้นที่จะเป็นที่ลุ่มหรือที่ลุ่มดินเป็นดินทราย และเป็นป่าเลนน้ำเค็มในอดีตพื้นที่ที่เป็นที่นาข้าวปัจจุบันเป็นบ่อกุ้งและบ่อปลากระพงและปลาเก๋า มี ภูเขาที่สำคัญ คือเขาแหลมสิงห์ ตั้งอยู่บ้านแหลมสิงห์ หมู่ที่ 1 สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 140 เมตร และเขาบางกะไชยตั้งอยู่บ้านบางกะไชย บ้านหัวเขา หมู่ที่ 4 และ 8 สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 52 เมตร เขาหัวเขที่ตั้งอยู่บ้านหัวเขาหมู่ที่ 8 สูงจากระดับน้ำทะเล ปานกลางประมาณ 20 เมตร เขาอ่าวหมูตั้งอยู่บ้านอ่าวหมู หมู่ที่ 9 สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 85 เมตร มีแม่น้ำ 2 สาย คลอง 15 คลองน้ำในแม่น้ำเป็นน้ำกร่อย การตั้งบ้านเรือนเพื่อ อยู่อาศัยเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่ร้อยละ 90 ของครัวเรือนหรือสิ่งก่อสร้างจะอาศัยอยู่ตามถนนถนน เส้นหลัก เช่นทางหลวงชนบท จก 6001 ทางหลวงชนบทจก 4002 และติดกับชายฝั่งทะเลหรือแม่น้ำ จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มหรือชุมชน มีส่วนน้อยที่มีที่อยู่อาศัยตามที่ทำกินคิดเป็นร้อยละ 10 ครัวเรือน โดยจะอาศัยกระจายกันอยู่ตามพื้นที่ทำกินของตนเองพื้นที่ทั้งหมด 18,625 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 16,310 ไร่ จำนวน ครัวเรือนที่มีอยู่ตามสำมะโนประชากร 733 ครัวเรือน ทำนาถั่ว 79 ครัวเรือน เลี้ยงปลาเก๋า 209 ครัวเรือนเลี้ยงปลากระพง 5 ครัวเรือน ประมงเรือเล็ก 148 ครัวเรือน ประมงเรือ ขนาดใหญ่ 50ครัวเรือน ปลูกลูกยางพารา 14 ครัวเรือน

ภูมิประเทศทางน้ำลักษณะของน้ำในลำคลองและทะเลในอ่าวบางกะไชย ตำบลบาง กะไชยมีน้ำล้อมรอบทั้งสี่ด้านโดยทิศเหนือจะติดแม่น้ำบางแฉลบและแม่น้ำจันทบุรีทิศใต้ติดอ่าวไทย (อ่าวบางกะไชย)ทิศตะวันออกติดแม่น้ำจันทบุรีทิศตะวันตกซึ่งติดบ้านวังวนตำบลตะกาดเจ้าอำเภอน้ำ ใหม่จังหวัดจันทบุรีนั้นจะติดกับคลองตาสังข์และแม่น้ำแฉมหนู การขึ้นลงของน้ำทะเลในอ่าวบางกะ ไชยเป็นแบบน้ำเตี้ย คือมีการขึ้นและลงวันละครั้งเดียวในช่วงเดือน ตุลาคม – มีนาคม น้ำทะเลจะขึ้น ในช่วงกลางวันและลงในกลางคืน ในช่วงเดือนเมษายน – กันยายน น้ำจะขึ้นในช่วงกลางคืนลงในเวลา กลางวัน ช่วงน้ำขึ้นกระแสน้ำจะไหลไปทิศตะวันตกเฉียงเหนือด้วยความเร็วเฉลี่ย 0.1-0.5 น็อต

ช่วงน้ำลงกระแสน้ำจะไหลไปทิศตะวันออกเฉียงใต้ด้วยความเร็วเฉลี่ย 0.1-0.5 น็อต บริเวณอ่าวบางกะไชยเวลาน้ำขึ้นจะขึ้นอย่างช้า ๆ แต่เวลาน้ำลงจะลงอย่างรวดเร็วกระแสน้ำจะเชี่ยว มากความเร็ว 5 น็อต การขึ้นลงของน้ำนี้จะมีผลต่อแม่น้ำและลำคลองในตำบลบางกะไชยด้วย

ลมที่มีอิทธิพลต่อสภาพอากาศ ลมมรสุม เป็นลมที่พัดผ่านระหว่างทะเลกับชายฝั่งมีผลต่อสภาพลมฟ้าอากาศของตำบลบางกะไชย คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือลมนี้อาจพัดผ่านในระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงมกราคม (ลมนาว) พัดจากพื้นที่ทวีปเอเชีย ช่วงระหว่างนี้ระดับน้ำในทะเลและลำคลองจะขึ้นสูงสุดเฉลี่ยประมาณ 2.0–2.5 เมตรจากน้ำทะเลปานกลาง (เกาะหลัก ประจวบคีรีขันธ์) ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ลมนี้อาจพัดจากมหาสมุทรอินเดียผ่านประเทศไทยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงตุลาคม และลมพายุดีเปรสชัน เป็นลมพายุหมุนซึ่งเกิดจากทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก จะพัดเข้าสู่ประเทศไทยช่วงเดือน สิงหาคมถึงกันยายน

4.1.2 สภาพทางสังคมของตำบลบางกะไชย

1. ประวัติชุมชน ตำบลบางกะไชยเดิมเรียกว่าบางกุยช่ายซึ่งเดิมมีคนเชื้อชาติจีนได้อพยพมาจากประเทศจีนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ตามชายฝั่งทะเลบริเวณตำบลบางกะไชยปัจจุบันผู้คนเหล่านี้ประกอบอาชีพประมง เช่น ทำโป๊ะ ลากอวน และปลูกผัก เป็นต้นและผักที่ปลูกมากที่สุดใตำบล ได้แก่ ผักกุยช่ายและเมื่อมีมากเกินความต้องการในการใช้ประกอบอาหารของคนในหมู่บ้านก็มีการนำไปขายหรือแลกกับอาหารประเภทอื่น ๆ กับคนในหมู่บ้านใกล้เคียงและบางครั้งประชาชนในพื้นที่อื่นก็จะมาหาซื้อผักกุยช่ายในหมู่บ้านเองเพราะเหตุนี้คนจึงเรียกหมู่บ้านนี้กันจนติดปากว่าบางกุยช่ายเพื่อสอดคล้องกับผักที่ผลิตขึ้นในหมู่บ้าน ต่อมาก็มีการเรียกเพี้ยนจากบางกุยช่ายเป็นบางกะไชยเมื่อทางราชการให้มีการจัดตั้งหมู่บ้านและตำบลขึ้นเพื่อสะดวกต่อการปกครองท้องที่ ในการตั้งหมู่บ้านขึ้นในครั้งนั้นราษฎรได้ขอให้ใช้ชื่อหมู่บ้านว่าบ้านบางกะไชยและตำบลบางกะไชย ตั้งแต่นั้นมา (ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าคนจีนอพยพมาจากเส้นทางใดแต่จากหลักฐานแต่ปรากฏหลักฐานที่น่าเชื่อถือได้มาว่าบริเวณอ่าวบางกะไชยนี้ได้มีหมู่บ้านหนึ่งชื่อว่าเรือแตกเหตุที่เรียกชื่อนี้สืบเนื่องจากว่าได้มีการพบเรือสำเภาอับปางบริเวณหมู่บ้านแห่งนี้เมื่อปี พ.ศ.2534 (บริเวณที่พบซากเรือจมประมาณเส้นรุ้ง(ละติจูด)ที่ 12 องศา 30 ลิปดา 47 พิลิปดาเหนือ เส้นแวง(ลองจิจูด)ที่ 101 องศา 59 ลิปดา 52 พิลิปดาตะวันออก ตามแผนที่กรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือหมายเลขระวาง 118 มาตราส่วน 1:60,000 บรรณานุกรมครั้งที่ 5 พ.ศ.2529 หรือพิกัดที่ 47 PRP 258852 ตามแผนที่ทหารลำดับชุดที่ L7017 ระวางที่ 5334 II มาตราส่วน 1:50,000 พิมพ์ครั้งที่ 3 ข้อมูลแผนที่รวบรวมถึง พ.ศ. 2534 ซากเรือจมที่ความลึกประมาณ 25 ฟุตหรือ 7.5-8 เมตรห่างจากฝั่งบางกะไชยประมาณ 2 กิโลเมตร)ซึ่งการพบในครั้งนี้เป็นการพบครั้งที่ 2 การพบครั้งแรกไม่สามารถหาจุดเรืออับปางได้เมื่อปี พ.ศ. 2532 จากหลักฐานการค้นพบสำเภาอับปางที่อ่าวบางกะไชยนี้ สาเหตุของการอับปางน่าจะมาจากการชนหินโสโครก เนื่องจากบริเวณอ่าวบางกะไชยและพื้นที่ใกล้เคียงมีโขดหินหรือหินโสโครกเริ่มจากทิศตะวันตกใกล้กับเกาะมันนอกเขตจังหวัดระยองมาด้านทิศตะวันออกเรือสำเภาที่พบนี้มีอายุประมาณเกือบ 400 ปี (พ.ศ. 2553 หลักฐานที่พบเครื่องซึ่งพร้อมกล่องไม้ตรงกับ พ.ศ. 2153 สมัยพระเจ้าทรงธรรมกษัตริย์ลำดับที่ 21 แห่งกรุงศรีอยุธยา) และมีตำนานพื้นบ้านบาง

กะไชย (เรือแตก) เล่าสืบต่อกันมาว่าบริเวณศาลเจ้าพ่อหนองเกตุซึ่งมีต้นเกตุขึ้นมากมายว่า ได้มีเจ้าแขกล่องเรือสำเภาจะไปแต่งงานแต่เรือชนหินทำให้เรือแตกและอัปปางลงบริเวณที่ค้นพบ ณ ปัจจุบันนี้ เจ้าแขกตายลอยมาติดชายทะเลบริเวณบ้านเรือแตกจึงตั้งศาลขึ้นหนองเกตุจากตำนานและข้อมูลการพบเรือสำเภาอัปปางพอจะอนุมานได้ว่า ผู้คนตำบลบางกะไยนั้นดั้งเดิมเป็นผู้ที่เดินทางมาค้าขายกับสำเภาเดินทะเลตามเส้นทางค้าขายตามหัวเมืองชายทะเลของคนจีนเมื่อประมาณ 400 กว่าปีและเรือเกิดอัปปางบริเวณอ่าวบางกะไย ซึ่งบริเวณนี้มีแม่น้ำแฉมหนูไหลออกทะเลและบริเวณนี้เป็นกระแสน้ำที่ไหลจากแผ่นดินปะทะกับน้ำทะเลก่อให้เกิดเป็นน้ำวนเลยเรียกว่าวังวนและแถบนี้มีหินโสโครกเยอะทำให้เรือสินค้าที่เข้าใกล้ชายฝั่งชนกับหินโสโครกและอัปปางลงจึงเรียกบริเวณที่เรืออัปปางว่าเรือแตกและผู้ที่ยื่นสู่ฝั่งได้ก็ตั้งรกรากอยู่บริเวณแถบนี้ซึ่งพอจะแบ่งเป็นชุมชนย่อย ๆ ดังนี้ ปากน้ำแฉมหนูวังวน เรือแตก (หนองเกตุ) บางกะไยนาไร่ (คลองปลาตุก) อ่าวหมู อ่าวยาง และแหลมสิงห์ เป็นชุมชนชาวจีนเนื่องจากมีศาลเจ้าตั้งอยู่ตามชุมชนดังนี้เช่น ศาลเจ้าหนองเกตุบ้านเรือแตก ศาลเจ้า เจ้าแม่หลิบ้าน บางกะไยศาลเจ้าบ้านอ่าวหมู ศาลเจ้าแหลมสิงห์ และบริเวณบ้านหัวเขาและบ้านเรือแตกก็มีชุมชนคนไทยอาศัยอยู่ เนื่องจากยังมีละครที่เป็นการละเล่นพื้นบ้านเรียกว่าเท่งตุ๊ก ซึ่งเป็นละครชาตรีของจันทบุรี การประกอบอาชีพของคนในชุมชนนั้นนอกจากจะประกอบอาชีพด้านการประมงและปลูกผักกูดแล้วยังเรียนรู้การทำนาข้าวจากคนไทยซึ่งในอดีตพื้นที่ที่เป็นนาทุ่ง นาปลาปัจจุบันนี้เคยเป็นนาข้าวมาก่อนถึงแม้จะเลิกการทำนาข้าวแล้วผู้คนแถบนี้ยังมีการทำบุญหลังเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วให้แก่พระแม่โพสพซึ่งเป็นความเชื่อของคนไทย นอกจากคนจีนแล้วในตำบลบางกะไยยังมีชุมชนคนเวียดนามตั้งอยู่ที่บ้านแหลมประดู่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบ้านสองพี่น้องซึ่งย้ายมาจากฝั่งเมืองจันทบุรีเมื่อปี พ.ศ. 2422 มาตั้งรกรากตัดไม้ส่งขายให้เรือกลไฟและการประมงซึ่งเป็นชุมชนชาวเวียดนามที่นับถือศาสนาคริสต์ ดังนั้น พื้นเพของคนในตำบลบางกะไยจะประกอบด้วยคนจีนคนไทยและคนเวียดนามตามลำดับจากมากไปหาน้อย

2. โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การศึกษาในตำบลบางกะไยมีระดับการศึกษาสูงที่สุดในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีโรงเรียนที่สังกัดกระทรวงศึกษา 2 แห่งคือโรงเรียนบ้านแหลมสิงห์เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงประถมปลายและโรงเรียนวัดบางกะไยเปิดสอนตั้งแต่อนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 แห่งคือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลบางกะไยและการศึกษานอกระบบ คือ ศูนย์บริการศึกษานอกระบบโรงเรียนอำเภอแหลมสิงห์ในเขตตำบลบางกะไย 1 แห่ง

3. วัด ในชุมชนบางกะไยมีวัดจำนวน 4 แห่ง และมีโบสถ์คริสต์ศาสนา 1 แห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 2 และยังมีกุศลสถานศาลเจ้า 1 แห่ง

4. สถานีนอนามัยตำบลบางกะไชยได้ยกระดับเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบางกะไชยตั้งอยู่หมู่ที่ 4 โดยมีโรงพยาบาลแหลมสิงห์ เป็นพี่เลี้ยงให้สถานีนอนามัยและได้รับเงินสนับสนุนบางส่วนจาก องค์การบริหารส่วนตำบลบางกะไชยในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์

5. โทรศัพท์ในพื้นที่ยังไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้านและเป็นสิ่งที่ชาวบ้านมีความต้องการที่จะใช้บริการโดยเฉพาะตู้โทรศัพท์สาธารณะ

6. ไฟฟ้า เข้าถึงเต็มพื้นที่

7. การคมนาคม การคมนาคมสายหลัก 2 สายคือ สายท่าใหม่ – บางกะไชย ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร และสายหลักบางกะไชยเลียบบายฝั่งทะเล ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร

8. สถานที่ท่องเที่ยว เช่น วนอุทยานแห่งชาติเขาแหลมสิงห์ ได้รับการจัดตั้งเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2526 ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลบางกะไชย มีพื้นที่ทั้งบนบกและในทะเลและพื้นที่เกาะทั้งหมด 15.2 ตารางกิโลเมตรรวมกัน 9,500 ไร่ พื้นที่ทางบก (เขาแหลมสิงห์) มีพื้นที่ 1.04 ตารางกิโลเมตร หรือ 650 ไร่ (เขาแหลมสิงห์ 485 ไร่ เกาะนมสาว 150 ไร่ เกาะจุฬา 15 ไร่ ทับซ้อนที่ของเอกชน 120 ไร่ 2 งาน 81 ตารางวา) สภาพพื้นที่ของวนอุทยานแห่งชาติเขาแหลมสิงห์เป็นภูเขาขนาดเล็ก ทางตอนใต้สภาพเป็นป่าดงดิบแล้งและป่าชายหาดมีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น กฤษณา กะบก ตะแบก กะท้อนป่า หว้า เสม็ดแดงดินเป็ด สัตว์ป่าที่พบในเขาแหลมสิงห์ได้แก่ลิงแสม กระรอกบินเล็กสาม กระเจงเล็ก ไก่ป่าและนกนานาชนิด พืชและสัตว์ทะเล เช่น ฟองน้ำ สาหร่าย ปะการัง สัตว์น้ำที่พบได้แก่ หอยนมสาว หอยเม่น หอยจอบ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีปู ปลา ทะเลแหบทุกชนิดที่เรียกว่าเขาแหลมสิงห์เนื่องจากด้านหน้าเขามีหินเป็นเกาะแก่งยื่นลึกลงไปในทะเลคล้ายสิงห์หมอบ นอกจากนี้บนเขาเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญต่าง ๆ ได้แก่ ป้อมโพธิ์พินาศและเจดีย์อิสรภาพซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และประภาคารของกองทัพเรือ

หาดอ่าวยาง อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาแหลมสิงห์ เป็นชายหาดยาวประมาณ 0.5 กิโลเมตร บรรยากาศสงบเงียบ เหมาะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจมีร้านอาหารและที่พักแรม หาดอ่าวกระโทงอยู่ถัดจากอ่าวยางมาทางทิศตะวันออกมีความยาวประมาณ 1 กิโลเมตร หากเดินเท้าขึ้นไปบนยอดเขาแหลมสิบล้วนจะมองเห็นทัศนียภาพมุมกว้างของปากน้ำแหลมสิงห์และตรงปลายแหลมจะมีโขดหินรูปคล้ายสิงโตหมอบอันเป็นที่มาของชื่อแหลมสิงห์บริเวณหาดมีที่กางเต็นท์สำหรับนักท่องเที่ยว เกาะนมสาว ตั้งอยู่ในเขตวนอุทยานแห่งชาติเขาแหลมสิงห์เป็นเกาะขนาดเล็กมีเนื้อที่ประมาณ 150 ไร่ สูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 110 เมตร มีชายหาดอยู่ทางทิศเหนือของเกาะยาวประมาณ 300 เมตร ทิศใต้เป็นหน้าผาสูงชัน ทิศเหนือมีแนวหินปะการังที่สวยงามตามแนวชายฝั่งทั้งน้ำตื้นและลึกอยู่โดยรอบ ป้อมโพธิ์พินาศและเจดีย์อิสรภาพ ตั้งอยู่ใกล้วนอุทยานเขาแหลมสิงห์ ประภาคาร ตั้งอยู่ในเขตวนอุทยานแห่งชาติเขาแหลมสิงห์ วัดอารักขเทวดา (คริสต์) ตั้งอยู่บ้านแหลม

ประตูเป็นวัดของชุมชนเวียงคานามสร้างเมื่อ พ.ศ.2422วัดบางกะไชย ตั้งอยู่บ้านหัวเขา ก่อตั้งเป็นวัดเมื่อ พ.ศ.2338 ซากเรือสำเภาจม จมอยู่อ่าวบางกะไชย แนวเขตบ้านเรือแตก(จมประมาณปีพ.ศ. 2153)

4.1.2 สภาพสังคม

โครงสร้างประชากร

จำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้าน

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้าน

หมู่ที่	ประชากรเพศชาย	ประชากรเพศหญิง	รวม
1	278	242	520
2	200	188	388
3	323	337	660
4	175	171	346
5	186	220	406
6	179	196	375
7	161	174	335
8	256	268	524
9	136	156	292
	1,894	1,952	3,846

ที่มา แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลบางกะไชย 2554 – 2558.

ตำบลบางกะไชยมีจำนวน 9 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 3,846 คน แยกเป็นชาย 1,894 คน หญิง 1,952 คน

9. วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา

ศิลปวัฒนธรรม ในตำบลบางกะไชยมีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ขึ้นชื่อ คือละครชาตรี หรือเท่งตุ๊ก ซึ่งมีอยู่ใน หมู่ที่ 7 ประเพณีในตำบลบางกะไชยมีประเพณีตามพุทธศาสนา อาทิ ประเพณีที่จัดในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น ชาวบ้านยังคงให้ความสำคัญในการไปประกอบพิธีกรรมที่วัด แต่ส่วนใหญ่ผู้ที่ไปร่วมคือผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ ส่วนรุ่นเด็ก ๆ ไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก นอกจากนี้ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ในทุกหมู่บ้านจะมีการทำบุญส่ง ช่วงวันที่ 14 – 15 เมษายน เพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านของตนและในหมู่ที่ 1 มีกิจกรรมพิเศษคือมีการเล่นส่บ้าและการแห่นางแมวเพื่อขอฝน ความเชื่อ ความเชื่อทางศาสนาชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและยังคงเข้าเข้าร่วมประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้นความเชื่อทางศาสนาในเรื่องบุญกรรมที่ยังคงเป็นความเชื่อโดยทั่วไปของชาวบ้าน ความเชื่อที่เป็นคติชาวบ้านของชาวบ้านเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น ชาวประมงก่อนออกเรือหาปลา

จะมีการไหว้หัวเรือหรือแม่ย่านางเพื่อความเป็นสิริมงคลหรือผู้เลี้ยงกุ้งที่นิยมไว้บ่อกุ้งก่อนและหลังการเลี้ยงให้ได้ผลผลิตที่ดี แต่ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเชื่อที่เป็นเหตุและผลตามหลักวิทยาศาสตร์มากขึ้น เช่น ผู้เลี้ยงกุ้ง จะเน้นในเรื่องความสะอาดของบ่อกุ้ง ความสะอาดของผู้ที่จะเข้าไปในบริเวณบ่อกุ้งและการเลี้ยงกุ้งตามมาตรฐานสากลมากขึ้น

4.1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาของชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ (2554) ได้อธิบายสภาพทางเศรษฐกิจตำบลบางกะไชยไว้ดังนี้

อาชีพ เนื่องจากพื้นที่ตำบลบางกะไชยมีลักษณะพื้นที่เป็นลุ่มหรือที่ลุ่มดินเป็นดินทรายและเป็นป่าเลนน้ำเค็มในอดีตพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่นาข้าว ปัจจุบันเป็นนากุ้งและนาปลาและเป็นที่ติดทะเลประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการประมงบ่อเลี้ยง เช่น ปลาเก๋า ปลากระพง เลี้ยงกุ้งกุลาดำ กุ้งขาว และประมงชายฝั่งและน้ำลึก (ในลำคลองและทะเล) นอกจากนี้ยังมีอาชีพที่เกี่ยวกับการบริการสถานตากอากาศและร้านอาหารทะเลรายได้ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพไม่แน่นอนและโดยรวมทุกกลุ่มอาชีพมีรายได้ลดน้อยลงแต่บางส่วนสามารถปรับตัวให้เข้ากับภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่น นอกจากการออกไปจับปลาแล้วยังมีการเลี้ยงปลาในบ่อ เช่น บ่อปลาเก๋า บ่อปลากระพง กลุ่มอาชีพประมง ทางด้านรายจ่ายในสภาวะปัจจุบันที่ทุกอย่างต้องซื้อด้วยเงินประกอบกับความเป็นวัตถุนิยมที่เพิ่มมากขึ้นจึงทำให้รายจ่ายของครัวเรือนสูงขึ้นไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ค่าเล่าเรียนบุตรหลาน หรือค่ารักษาพยาบาล ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุของค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นขณะแหล่งเงินกู้ของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นลูกหนี้ของแหล่งเงินกู้ในระบบเนื่องจากอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าแหล่งเงินกู้นอกระบบซึ่งสามารถระบุแหล่งเงินกู้ได้ดังนี้ แหล่งเงินกู้ในระบบ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ อ่างเภอชลุ สหกรณ์การเกษตรแหลมสิงห์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารพาณิชย์ทั่วไป ธนาคารอาคารสงเคราะห์ แหล่งเงินกู้นอกระบบ เช่น กู้เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านไม่นิยมกู้จากแหล่งนายทุนเนื่องจากอัตราดอกเบี้ยสูงด้านการถือครองที่ดินที่อยู่อาศัยชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองและมีเอกสารสิทธิ์ถูกต้องแต่อีกกลุ่มหนึ่งที่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์กลุ่มนี้เป็นผู้อยู่อาศัยอยู่บริเวณฝั่งชายหาดซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ระหว่างการจราจรของชาวบ้านกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นจะเป็นผู้มีฐานะเป็นผู้อยู่อาศัยและเช่าบ้านเพื่อการอยู่อาศัยและด้านที่ดินทำกิน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองกลุ่มนี้เป็นชาวบ้านดั้งเดิมของชุมชนที่ได้รับตกทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ บางส่วนไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง บางส่วนต้องเช่าที่ดินเนื่องจากที่ดินที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ (ประมวลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านเมื่อ วันที่ 6 กันยายน 2554)

4.2 บริบทชุมชนจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่และสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย

4.2.1 การสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่ถึงสาเหตุการลดลงของป่าชายเลน

จากการลงพื้นที่เข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้านและสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาการลดลงของทรัพยากรป่าชายเลน ผลจากการทำนากุ้งส่งผลกระทบต่อ การลดลงของป่าชายเลนนั้น ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีความคิดเห็นดังต่อไปนี้

นายมานโซ ประภาโส อายุ 47 ปี บ้านเลขที่ 45 ตำบลตะกาดเจ้า อำเภอบางใหม่ จังหวัดจันทบุรี อาชีพ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลตะกาดเจ้า กล่าวว่า ป่าชายเลนถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ทุกฝ่ายต้องตระหนักและเห็นคุณค่าทั้งภาคประชาชนและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่ต้องเข้าไปช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาเนื่องจากปัจจุบันเหลือน้อยลงเพราะการใช้พื้นที่ในการทำนากุ้งประมงชายฝั่งรวมถึงการเผาถ่านซึ่งมีความสำคัญต่ออาชีพของชาวบ้านเป็นอย่างมาก

นายอรุณ ธัญญศิริ อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 30/1 หมู่ 7 ตำบลตะกาดเจ้า อำเภอบางใหม่ จังหวัดจันทบุรี อาชีพค้าขาย กล่าวว่าแต่ก่อนป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำนากุ้งบ่อปลา รวมถึงการตัดเพื่อไปเผาถ่าน จึงอยากให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนให้กลับมามีความสมบูรณ์อีกครั้ง ด้านรายได้ตำบลตะกาดเจ้าเป็นพื้นที่ที่ติดต่อกับตำบลบางกะไชยซึ่งชาวบ้านได้มีการทำธุรกิจขนาดย้อมในครัวเรือน ได้แก่ การทำปลากรอบ ปลากรอบสามรส

นายเข้ม พรหมสุภา อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ 7 ตำบลตะกาดเจ้า อำเภอบางใหม่ จังหวัดจันทบุรี อาชีพค้าขาย กล่าวว่า ป่าชายเลนในพื้นที่ใช้ป่าเลนในการทำประโยชน์ การทำมาหากินเป็นอย่างมากทั้งการทำนากุ้งและตัดไปเพื่อเผาถ่านต้มปลาจึงอยากให้มีการปลูกทดแทนมากขึ้น

นางสุพันธ์ ลำคลองรักษ์ หมู่ 3 บ้านคลองปลาตุก ตำบลบางกะไชย อาชีพค้าขาย กล่าวว่า ป่าชายเลนเริ่มมีมาได้ประมาณ 5 - 10 ปี เป็นป่าปลูกใหม่ซึ่งชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา ร่วมกับอ่าวคุ้งกระเบนและภาคเอกชนซึ่งบางครั้งมีนักศึกษามาร่วมกันปลูก ในปี 2553 ช่วงเดือนสิงหาคม - ตุลาคมและห้ามตัดห้ามทำลายในบางครั้งมีความเดือนร้อนมาก เนื่องจากมีหอนอนสัตว์มา กินใบอ่อนของแสมและโกง จนต้องร้องต่อจังหวัดให้มาช่วยดูแล แต่ไม่ถึงกับทำให้ต้นโกงกางหรือแสมตาย บางครั้งมีสัตว์มาขึ้นบ้านของชาวบ้าน แต่ก็เป็นสัตว์ที่ไม่มีพิษเป็นภัยส่วนใหญ่ ป่ามีพื้นที่ประมาณ 50 ไร่ ชาวบ้านในที่นี้อยากให้การรักษาความปลอดภัย เพราะเริ่มมีการลักขโมยเกิดขึ้น เนื่องจากชาวบ้านไปทำงานนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ เช่น พวกโรงงาน ป่าชายเลนไม่ค่อยเสื่อมโทรม ไม่มีการถางปลูกแล้ว ไม่มีการเอาออกมีแต่ปลูกให้มากกว่าเดิม

ป่าเพ็ญ มามีชัย อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 15 หมู่ 3 ตำบลบางกะไชย อาชีพ เลี้ยงกุ้งและปลา กล่าวว่า ให้ลูกหลานเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่าเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนให้อุดมสมบูรณ์ซึ่งเมื่อก่อนมีการจ้างชาวบ้านช่วยกันดูแลแต่ก่อนมีการจ้างปลูกวันละ 25 บาท

การปลูกป่าใหม่นั้นถ้าขาดการดูแลรักษาจะทำให้ทะเลพัดพาไปการลดลงของป่าชายเลนนั้นเกิดจากคลื่นลมทะเล

ป้าศรีกับลุงสมบัติ เนินทราย 9/2 หมู่ 3 ตำบลบางกะไชย อายุ 50 ปี อาชีพค้าขาย กล่าวว่า น้ำพัดพาเลนเข้ามามากขึ้น ชายหาดลดน้อยลง เนื่องจากแสมและโกงกางตาย สัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา กุ้ง ปลาตัวใหญ่ มีการเกยป่าตายในแหล่งน้ำ ป่าชายเลนลดลงจากอดีตมาก ในปัจจุบันมีการจ้างปลูกป่าชายเลนวันละ 150 บาท การที่ป่าลดลง เพราะการเกิดลมพายุพัดพา แต่ไม่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจของชาวบ้าน มีการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการใช้เป็นที่หาอาหาร เป็นรายได้เสริม เช่น ปูทะเล เป็นการพอกินพอใช้ ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่ทำมาหากินของชาวบ้าน โดยการหากุ้ง หอย ปู ปลา มีการหาหอยนางรมเป็นรายได้เสริม ซึ่งหอยรมมามาจับที่รากของโกงกาง ในการเป็นที่อยู่อาศัย อายุของต้นโกงกางเป็นไม้ที่อายุยืนยาว หมุนเวียนกันไป ป่าชายเลนสามารถเดินได้ด้วยเท้า

สรุป จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านถึงบริบทชุมชนและสถานการณ์สภาพแวดล้อมอ่าวบางกะไชย จากการดำเนินโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก กรณีศึกษา การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย ด้วยป่าแสมยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยการสำรวจข้อมูลเอกสารและการพูดคุยสัมภาษณ์เจาะลึกกับชาวบ้านและแกนนำชุมชน พบว่า บริบทชุมชนสภาพเศรษฐกิจ สังคม ของตำบลบางกะไชยและตำบลตะกาดเจ้าอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่าน จากสังคมชนบทที่หาอยู่หากินภายในชุมชนมาเป็นสังคมที่ต้องอาศัยการพึ่งพิงสินค้าอุปโภคบริโภคจากนอกชุมชน เปลี่ยนจากการทำมาหากินแบบพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เป็นแบบการทำมาหากินในเชิงพาณิชย์มากขึ้น ขณะที่สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย กำลังจะเปลี่ยนจากสภาพอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติไปสู่สภาพวิกฤติจากการขยายพื้นที่การทำนา กุ้ง บ่อเลี้ยงปลา ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลงจากจุดนี้คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอการศึกษาการลดลงของป่าชายเลนสาเหตุจากการทำนา กุ้ง ในหัวข้อถัดไป

4.2.2 การลดลงของป่าชายเลนสาเหตุจากการทำนาเกลือ

จากรายงานสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่ง จังหวัดจันทบุรี มนัส ช่วงประทีปและคณะ : 2546) พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนจังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่นำรายได้มาสู่จังหวัดอย่างมหาศาลเพราะป่าชายเลนมีประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลไม้ภัณฑ์ประมง การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง การเผาถ่าน รวมทั้งส่งเสริมรายได้จากการท่องเที่ยว พื้นที่ที่มีป่าชายเลนมากที่สุดของจังหวัดคือ บริเวณปากน้ำเวฬุ อำเภอลอง ปัจจุบันประสบปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาเกลือกำลังทวีความรุนแรงอย่างมาก พื้นที่ป่าชายเลนในท้องที่ซึ่งได้ประกาศตามกฎหมายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นป่าสงวนแห่งชาติโดยเฉพาะในท้องที่จังหวัดจันทบุรี รายละเอียดตามตาราง

ตารางที่ 4.2 แสดงพื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดจันทบุรี

ลำดับที่	ชื่อป่าสงวนแห่งชาติ	เนื้อที่ (ไร่)	ประกาศตามกฎหมายกระทรวงฯ	
			ฉบับที่	พ.ศ.
1	ป่าชายเลนคลองบางกะจะ	1,406.25	40	2502
2	ป่าชายเลนบางกะไชย	9,187.50	44	2502
3	ป่าเลนปากน้ำพังราด	5,312.50	45	2502
4	ป่าเลนคลองพลี	3,250.00	57	2502
5	ป่าเลนน้ำเวฬุ	111,375.00	57	2502
6	ป่าคิงกระเบน-อ่าวแฉะหนุ	4,625.00	579	2502

ที่มา เพชรรัตน์ เจริญศร. 2549.

ตารางที่ 4.3 แสดงเนื้อที่ (ไร่) ป่าชายเลนและนาุ้งของจังหวัดจันทบุรี

ปี พ.ศ.	ป่าชายเลน (ไร่)	นาุ้ง (ไร่)
2534	16,265.81	122,151.94
2535	21,475.13	17,103.50
2536	25,205.63	109,656.94
2537	25,029.56	103,267.69
2538	24,467.63	111,766.50
2539	24,182.44	122,709.25
2540	36,228.38	111,956.63
2541	49,196.25	118,170.56
2542	56,077.88	121,646.81
2543	63,789.19	121,224.94
2545	61,609.50	122,380.31
2546	58,834.13	122,735.25
2547	56,628.56	125,641.13
2548	55,242.00	128,068.88
2549	55,092.38	129,738.94

ที่มา เพชรรัตน์ เจริญศร. 2549.

พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งจังหวัดจันทบุรีน้อยที่สุดในปี พ.ศ. 2534 และป่าชายเลนมีพื้นที่มากที่สุดในปี พ.ศ. 2534 แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2545-2549 ป่าชายเลนมีพื้นที่ลดลงส่วนที่พื้นที่นาุ้งบริเวณชายฝั่งจังหวัดจันทบุรีน้อยที่สุดในปี พ.ศ. 2537 และนาุ้งมีพื้นที่มากที่สุดในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538-2549 นาุ้งมีปริมาณพื้นที่เพิ่มขึ้นตลอดทุกปี เมื่อพิจารณาพื้นที่ป่าชายเลนในช่วงปี พ.ศ. 2538-2549 นาุ้งมีปริมาณพื้นที่เพิ่มขึ้นโดยตลอดซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของปริมาณพื้นที่นาุ้งว่าจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต จากการศึกษาความสัมพันธ์ของป่าชายเลนและนาุ้งโดยแบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 3 ช่วงพบว่า ช่วงที่ 1 ปี พ.ศ. 2534-2538 ว่าป่าชายเลนและนาุ้งมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกันหมายถึงพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้พื้นที่นาุ้งลดลง ช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2539-2543 พบว่าป่าชายเลนและนาุ้งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันหมายถึงพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้นส่งผลให้นาุ้งมีพื้นที่เพิ่มขึ้นด้วย และช่วงที่ 3 พ.ศ. 2545-2549 พบว่าป่าชายเลนและนาุ้งมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกันหมายถึงพื้นที่นาุ้งเพิ่มขึ้นส่งผลให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลง

จากการดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมาของ ชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ(2548) พบว่าสาเหตุการสูญเสียและการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่สวัสดิการชีวิตและส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจนติดต้ามมา ทั้งนี้สาเหตุสำคัญของการลดลงของทรัพยากรชายฝั่งเกิดจากการทำนาุ้ง ซึ่งต้องมีการทำลายป่าชายเลนอันเป็นแหล่งสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ท้องทะเลหมดไป ชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากินที่อิงกับทะเลจึงได้รับผลกระทบตามมานอกจากการทำนาุ้งแล้ว การเข้ามาจับสัตว์น้ำในเขตชายฝั่งของเรือประมงพาณิชย์ยังทำให้เกิดตะกอนน้ำขึ้นสัตว์น้ำขาดออกซิเจน ทำให้อัตราการเจริญเติบโตไม่พอเพียงกับการทำประมง

การศึกษาของเพชรรัตน์ เจริญศร (2549) พบว่าพื้นที่นาุ้งเพิ่มขึ้นแต่พื้นที่ป่าชายเลนลดลง ขณะที่จากการรายงานสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่ง จังหวัดจันทบุรี พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนจังหวัดจันทบุรี เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่นำรายได้มาสู่จังหวัดอย่างมหาศาล เพราะป่าชายเลนมีประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ประมง การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง การเผาถ่านรวมทั้งส่งเสริมรายได้จากการท่องเที่ยว พื้นที่ที่มีป่าชายเลนมากที่สุดของจังหวัด คือ บริเวณปากแม่น้ำเวฬุ อำเภอลง ปัจจุบันประสบปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาุ้งกำลังทวีความรุนแรงอย่างมาก (กรมประมง. 2527)

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2541) ได้ศึกษาความสำคัญของปัญหานาุ้งไว้ดังต่อไปนี้ ความสำคัญและปัญหานาุ้ง การเลี้ยงกุ้งเป็นอาชีพที่มีผลตอบแทนการลงทุนค่อนข้างสูงและมีระยะคืนทุนสั้น ทำให้ธุรกิจเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลขยายตัวอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันประเทศไทยจึงเป็นผู้ส่งออกกุ้งในอันดับต้น ๆ ของโลกและมีรายได้จากการส่งออกกุ้งปีละหลายหมื่นล้านบาท ด้วยเหตุนี้ทำให้รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการเลี้ยงกุ้งเพื่อการส่งออกมากขึ้นผู้เลี้ยงกุ้งจึงมีมากขึ้นซึ่งการเพาะเลี้ยงส่วนใหญ่นั้นไม่ได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงประกอบกับประเทศไทยเป็นประเทศที่ติดกับพื้นที่ชายฝั่งทะเลมีความเหมาะสมกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ชาวประมงจึงหันมาเพาะเลี้ยงน้ำชายฝั่งมากขึ้น การขยายพื้นที่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการขยายการเพาะเลี้ยงเข้าสู่พื้นที่ป่าชายเลนหรือพื้นที่เกษตรกรรมการเพาะปลูกพืชในพื้นที่ชายฝั่งทะเลและขยายไปถึงพื้นที่เกษตรกรรมเพาะปลูกพืชในบริเวณที่ราบลุ่มจากการประมาณการณ์แนวโน้มในอนาคตคาดว่าจะมีความต้องการใช้พื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งมากขึ้น ปัญหาที่จะเกิดตามมามีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการทำนาุ้ง และปัญหาความสามารถในการรองรับของเสียที่ปล่อยออกจากนาุ้งสู่สิ่งแวดล้อม เช่น ตะกอนดินจากนาุ้ง เนื่องจากตะกอนดินจะมีธาตุอาหารปะปนอยู่มาก เมื่อปล่อยออกสู่ทะเลอาจก่อให้เกิดภาวะล้นหลากของธาตุอาหารได้ (Eutrophication)

การกระจายตัวของพื้นที่นาุ้งของประเทศไทย ในประเทศไทยการทำนาุ้งส่วนใหญ่จะพบในท้องที่จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม จันทบุรี สมุทรปราการ สุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช ฟาร์มกุ้งเหล่านี้ได้มีการขยายตัวมากขึ้นในช่วงปี 2521 ในปี 2538 มีฟาร์มกุ้งจำนวนมากถึง 26,145 แห่งครอบคลุมพื้นที่ 468,386 ไร่ ได้ผลิตกุ้งน้ำเค็มปริมาณมากถึง 256,940 ตัน ฟาร์มกุ้งบางแห่งดำเนินการเพาะเลี้ยงกุ้งเพียง 3 – 4 ปีแล้วก็เลิกกิจการ เนื่องจากเป็นการเลี้ยงกุ้งแบบอาศัยธรรมชาติ แต่เพียงอย่างเดียว ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนถูกทำลายอย่างกว้างขวาง ซึ่งมีผลทำให้ปริมาณกุ้งที่จับได้ตามบริเวณชายฝั่งมีปริมาณลดลงไปด้วย เพื่อเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนธรรมชาติ จำเป็นที่จะต้องเน้นให้มีการทำฟาร์มกุ้งแบบพัฒนาหรือกึ่งพัฒนา เพื่อที่จะให้ได้ผลผลิตและกำไรสูงสุด แทนที่จะเป็นการเพาะเลี้ยงแบบเดิมซึ่งใช้เนื้อที่มาก แต่ให้ผลผลิตต่ำและมีกำไรน้อย ปัจจุบันพบว่า การเลี้ยงกุ้งส่วนใหญ่จะเป็นการเลี้ยงแบบพัฒนา

การกระจายตัวของพื้นที่นาุ้งของจังหวัดจันทบุรี จากการรายงานสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่ง จังหวัดจันทบุรี (มนัส ช่วงประทีปและคณะ : 2546) พบว่าจังหวัดจันทบุรีมีอำเภอดิตชายฝั่งทะเล คือ อำเภอเมือง จันทบุรี อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอท่าใหม่ อำเภอขลุง และอำเภอนายายอาม ประชากรของจังหวัดส่วนหนึ่งประมาณ 80,000 คน จึงทำการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นอาชีพหลัก จำนวนครัวเรือนและเนื้อที่เพาะเลี้ยงชายฝั่งจากครัวเรือนเพาะเลี้ยงชายฝั่งครัวเรือนหนึ่งอาจเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้มากกว่าหนึ่งประเภท เช่นเลี้ยงกุ้งและปลา กุ้งและปู เป็นต้น จากตารางที่ 4.6 และ 4.7 เมื่อพิจารณาจำนวนครัวเรือนและเนื้อที่เพาะเลี้ยงชายฝั่งจำแนกตามประเภทของการเพาะเลี้ยงน้ำหลักของครัวเรือน จะเห็นว่า ครัวเรือนเพาะเลี้ยงกุ้งเป็นหลักมีมากที่สุดจำนวน 3,262 ครัวเรือน (81.8%) และเนื้อที่เพาะเลี้ยง 78,330 ไร่ (95.3%) รองลงมา เป็นครัวเรือนเพาะเลี้ยงปลา จำนวน 359 ครัวเรือน (9.0%) เนื้อที่เพาะเลี้ยง 1,107 ไร่ (1.4%) และครัวเรือนเพาะเลี้ยงหอย จำนวน 334 ครัวเรือน (8.4%) เนื้อที่เพาะเลี้ยง 2,565 ไร่ (3.1%)

สรุป จังหวัดจันทบุรีในปี 2549 มีพื้นที่นาุ้งมากถึง 129,738.94 ไร่ ขณะที่ป่าชายเลนลดเหลือเพียง 55,092.38 ไร่ซึ่งประกาศตามกฎหมายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ฉบับที่ 44 พ.ศ. 2502 ประกาศให้ป่าชายเลนบางกะไชยเป็นป่าสงวนแห่งชาติมีเนื้อที่ 9,187.50 ไร่ ดังนั้นป่าชายเลนอ่าวบางกะไชยจึงถูกแปรสภาพบางส่วนไปเป็นนาุ้งอันนำไปสู่สาเหตุหนึ่งของการลดลงของป่าชายเลนอ่าวบางกะไชย ขณะเดียวกันยังมีอีกสาเหตุที่นำไปสู่การลดลงของป่าชายเลนอ่าวบางกะไชยคือสาเหตุจากการกัดเซาะพังของชายฝั่งรอบอ่าวบางกะไชย

4.2.3 การลดลงของป่าชายเลนสาเหตุจากการกัดเซาะพังของชายฝั่งรอบอ่าวบางกระไชย ข้อมูลปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งจังหวัดจันทบุรี

โครงการศึกษาวางแผนผังแม่บทการแก้ไขปัญหากัดเซาะชายฝั่งและวางผังทำเรือเพื่อรองรับการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมชายฝั่งด้านตะวันออก (2552: ออนไลน์) ได้อธิบายถึงปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งจังหวัดจันทบุรีไว้ดังต่อไปนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลช้างข้าม อำเภอนายายอาม การกัดเซาะมากจะเกิดในบริเวณหมู่ 10 บ้านเขาดินและหมู่ 8 บ้านถนนสูงส่วนบริเวณอื่น ๆ มีการกัดเซาะที่น้อยกว่าซึ่งบริเวณของหมู่ 10 มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นหาดทรายที่สวยงามและมีศาลเจ้าพ่อตากสินตั้งอยู่พื้นที่ชายฝั่งส่วนใหญ่เป็นป่าชายเลน
2. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ บริเวณเกิดการกัดเซาะได้แก่ หมู่ 4, 7 และ 5 โดยปัจจุบันได้มีมาตรการป้องกันแล้วแต่ชาวบ้านกล่าวว่าได้ผลน้อยซึ่งบริเวณชายฝั่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่น ได้แก่ แหลมเสด็จ หาดเจ้าหลาว เป็นต้น มีสถานที่อันเหมาะสมต่อการได้รับผลกระทบตั้งอยู่ใกล้ชายฝั่งทั้งโรงเรียน สำนักสงฆ์ วัด
3. องค์การบริหารส่วนตำบลตะกาดเจ้า อำเภอท่าใหม่ สภาพชายหาดโดยทั่วไปไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทะเลมีลักษณะขุ่นในปัจจุบันหาดทรายเปลี่ยนเป็นเลนจึงไม่เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยว บริเวณใกล้ชายฝั่งมีโรงเรียน วัดและสถานีนอนามัยตั้งอยู่
4. องค์การบริหารส่วนตำบลบางกะไชย อำเภอแหลมสิงห์ สภาพชายฝั่งในปัจจุบันมีทั้งบริเวณที่งอกและบริเวณที่กัดเซาะซึ่งได้รับการแก้ไขปัญหโดยหน่วยงานราชการบางส่วน บางส่วนมีการแก้ไขปัญหาเองโดยประชาชนมีสถานที่อันเหมาะสมต่อการได้รับผลกระทบทั้งโรงเรียน วัน และศาลเจ้า
5. เทศบาลตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ สภาพในปัจจุบันมีการกัดเซาะบริเวณเกาะแหม่วซึ่งมีแหล่งชุมชนหนาแน่น มีการแก้ปัญหาโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้นำเสาเข็มมาปักเพื่อป้องกันการกัดเซาะและนำกระสอบทรายมากั้นในช่วงมรสุม
6. องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเปริด อำเภอแหลมสิงห์ สภาพปัจจุบันบริเวณชายฝั่งส่วนใหญ่เป็นนาทุ่งซึ่งการกัดเซาะในปัจจุบันทำให้พื้นที่บางส่วนของประชาชนที่มีโฉนดที่ดินที่ตั้งอยู่ในทะเลซึ่งสถานที่ที่อันเหมาะสมต่อการได้รับผลกระทบที่ตั้งอยู่ติดกับชายฝั่งมีทั้งโรงเรียน วัด ศาลเจ้าและสถานีนอนามัย
7. องค์การบริหารส่วนตำบลบางชัน อำเภอขลุง มีการกัดเซาะบริเวณหมู่ 5 บ้านนาทุ่งและมีการทิ้งปะการังเทียมลงทะเลซึ่งบริเวณชายฝั่งมีสถานที่ที่อันเหมาะสมต่อการได้รับผลกระทบมีโรงเรียน วัดและสถานีนอนามัย

การเปลี่ยนแปลงชายฝั่งทะเลของพื้นที่ภาคตะวันออก กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2552) ได้อธิบายถึง สภาพปัญหาการกัดเซาะของ ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกดังนี้ การเปลี่ยนแปลงชายฝั่งทะเลของพื้นที่ในภาคตะวันออกมีพื้นที่แนว ชายฝั่งเป็นระยะทางประมาณ 600.52 กิโลเมตร เริ่มต้นจากอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ไปจนถึงพื้นที่ ชายฝั่งของอำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด มีพื้นที่อยู่ในเขต 4 จังหวัด ของภาคตะวันออก คือ จังหวัด ชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด การกัดเซาะชายฝั่งมีสาเหตุจาก 2 ปัจจัยหลัก คือ จากธรรมชาติ และจากการกระทำของมนุษย์สำหรับชายฝั่งภาคตะวันออกของประเทศไทยนั้น มีพื้นที่บางส่วนถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่พัฒนาด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวทำให้มีการ เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนพื้นที่ชายหาด ชายฝั่งทะเลรวมไปจนถึงการถูกล้างลงไปทะเล เดิมทีการกัดเซาะชายฝั่งจะเกิดขึ้นและเป็นไปอย่าง สมดุลตามธรรมชาติ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงบริเวณดังกล่าวมากขึ้น ปัญหาความเสียหายจาก การกัดเซาะชายฝั่งจึงเกิดขึ้นและมีมูลค่าความเสียหายสูงขึ้นตามมา บางพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ จึงได้มีการแก้ปัญหา ด้วยวิธีสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่อป้องกันการกัดเซาะบริเวณพื้นที่สำคัญหลายจุด แต่ การแก้ไขปัญหานั้นผ่านมายังไม่เป็นแบบบูรณาการ เมื่อแก้ปัญหการกัดเซาะที่บริเวณหนึ่ง ก็มักจะเกิด ปัญหาการกัดเซาะอีกบริเวณหนึ่งเสมอตามกระบวนการธรรมชาติที่พยายามปรับสภาพให้สมดุล ก่อให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ชายฝั่งและทรัพย์สินของประชาชน

สำหรับจังหวัดจันทบุรีนั้น มีทั้งการกัดเซาะและการสะสมตัว โดยการกัดเซาะและการสะสม ตัวจะมีมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ค่อนข้างชัดเจน โดยทั้งนี้เนื่องจากเมื่อมีการกัดเซาะเกิดขึ้นในพื้นที่ก็จะ เกิดการสะสมตัวขึ้นอีกในบริเวณหนึ่งที่อยู่ใกล้เคียง จังหวัดจันทบุรีมีทั้งการกัดเซาะและการสะสมแต่ ปริมาณการกัดเซาะจะมากกว่าการสะสมตัว

สรุป จังหวัดจันทบุรีมีทั้งการกัดเซาะและการสะสมตัวแต่ปริมาณการกัดเซาะจะมากกว่าการ สะสมตัวซึ่งตำบลบางกะไชยมีทั้งบริเวณที่อกกับบริเวณที่กัดเซาะริมฝั่งอันเป็นสาเหตุหนึ่งของการ ลดลงของป่าชายเลนอ่าวบางกะไชย